

Vlaams
Parlement

stuk **872** (2010-2011) – Nr. 11
ingediend op 9 februari 2011 (2010-2011)

Hoorzitting

met het oog op het wetenschappelijk duiden van
de problematiek, met prof. dr. Jenneke Christiaens,
faculteit Recht en Criminologie,
vakgroep Criminologie, VUB

Verslag

namens de Commissie Jeugdzorg
uitgebracht door de dames Marijke Dillen,
Mieke Vogels en Katrien Schryvers

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: mevrouw Else De Wachter.

Vaste leden:

de dames Kathleen Helsen, Vera Jans, Tinne Rombouts, Katrien Schryvers;
mevrouw Marijke Dillen, de heer Felix Strackx, mevrouw Gerda Van Steenberge;
de heer Peter Gysbrechts, mevrouw Vera Van der Borght;
de heer John Crombez, mevrouw Else De Wachter;
de dames Vera Celis, Helga Stevens;
mevrouw Ulla Werbrouck;
mevrouw Mieke Vogels.

Plaatsvervangers:

de heren Tom Dehaene, Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Sabine Poleyn;
de heren Chris Janssens, Erik Tack, Wim Wienen;
de dames Gwenny De Vroe, Lydia Peeters;
de dames Yamila Idrissi, Güler Turan;
de dames Danielle Godderis-T'Jonck, Lies Jans;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Stukken in het dossier:

872 (2010-2011) – Nr. 1 t.e.m. 10: Verslagen over hoorzitting

INHOUD

I. Uiteenzetting door prof. dr. Jenneke Christiaens, faculteit Rechten en Criminologie, vakgroep Criminologie, VUB.....	4
1. Complexiteit van het vraagstuk	4
2. De onkenbare toekomst.....	4
3. Bijzondere jeugdzorg op maat?.....	6
4. Het capaciteitsvraagstuk	6
5. Professionele hulpverlener	7
II. Vragen van de leden	8
Gebruikte afkortingen	18
Bijlage: Presentatie van prof. dr. Jenneke Christiaens	19

Op voorstel van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebeleid heeft het Vlaams Parlement beslist een themadebat te houden over jeugdzorg. Daartoe werd de Commissie Jeugdzorg opgericht. Deze commissie ad hoc gaat op zoek:

- (1) naar maatschappelijke verklaringen voor de voortdurend stijgende instroom van kinderen en jongeren in de (bijzondere) jeugdzorg en de geestelijke gezondheidszorg, en
- (2) naar beleidsvoorstellen op korte, middellange en lange termijn die de voortdurend stijgende instroom moeten tegengaan. Belangrijk daarbij is dat die beleidsvoorstellen niet uitsluitend geïmplementeerd dienen te worden binnen het beleidsdomein Welzijn, maar bijvoorbeeld ook binnen de beleidsdomeinen Jeugd, Sport, Onderwijs of Cultuur.

Op 15 december 2010 hield de Commissie Jeugdzorg een hoorzitting met het oog op het wetenschappelijk duiden van de problematiek. Gehoord werd prof. dr. Jenneke Christiaens, faculteit Rechten en Criminologie, vakgroep Criminologie, VUB.

I. UITEENZETTING DOOR PROF. DR. JENNEKE CHRISTIAENS, FACULTEIT RECHTEN EN CRIMINOLOGIE, VAKGROEP CRIMINOLOGIE, VUB

De voorzitter: We verwelkomen vandaag professor Christiaens. Alvorens op vragen te antwoorden, zal zij kort haar uiteenzetting van vorige keer overlopen (*Parl. St.* VI. Parl. 2010-11, nr. 872/7).

1. Complexiteit van het vraagstuk

Professor Jenneke Christiaens: Ik wil eerst stilstaan bij de complexiteit van de vraag die ons is voorgelegd. Ik vind het belangrijk hier de nadruk op te leggen. Op basis van de elementen die ik vorige keer heb vermeld, kan ik immers concluderen dat op de vraag naar de oorzaken van de toename in de instroom niet zomaar een enkel antwoord kan worden gegeven. Het betreft hier een complex gegeven met verschillende lagen en met verschillende effecten.

Het systeem heeft op zich een effect op de instroom. Elementen in de samenleving beïnvloeden de instroom. Ik kan hier geen simplistisch antwoord op geven. De verhoging van de instroom houdt niet in dat een verhoging van het aanbod noodzakelijk is. Dit lijkt me een infernale logica.

Een element dat zich op het domein van mijn eigen expertise bevindt, betreft de gerechtelijke behandeling van POS. Er zijn kwalitatieve veranderingen in de instroom. We weten niet waar die veranderingen vandaan komen. De vraag is hoe de doorverwijzingen naar het gerecht zijn veranderd. Er is duidelijk sprake van een mechanisme dat met de doorverwijzingen en de instroom verband houdt.

Er is duidelijk ook een probleem met de vrijwillige of buitengerechtelijke bijzondere jeugdzorg. Daar is een uitbreiding aan de gang. Als criminologen zijn we op dit vlak altijd voorzichtig. Volgens andere sprekers die hier aan het woord zijn geweest, zou de verhoging van de instroom een gevolg kunnen zijn van de toename van bepaalde problemen bij jongeren. Wij bekijken dit anders. Het is mogelijk dat de problemen in de samenleving veranderen. Het systeem kan hier echter ook een effect op hebben.

We noemen dit netwidening. Er stromen meer jongeren in die niet noodzakelijk moeten instromen. Ze worden op een bepaalde manier gelabeld of gemedicaliseerd. Eigenlijk vertegenwoordigt dit ook de stijging van de instroom. De oorzaak ligt bij de tolerantiedrempels, bij de problematisering van bepaalde groepen in de samenleving.

2. De onkenbare toekomst

Een ander punt dat ik wil aanhalen, betreft het denken in de sector. Dit denken steunt op de preventiologica. Op zich lijkt dit een uiting van gezond verstand waarin we ons kunnen

vinden. Voorkomen is beter dan genezen. Deze uitspraak heeft een positieve connotatie. Om problemen te voorkomen, wordt vroeg ingegrepen. De preventie dient vaak als legitimatie van de interventie ten aanzien van jongeren en van gezinnen. Vaak wordt gezegd dat in het belang van het kind wordt gehandeld.

We mogen echter niet vergeten dat de probleemdefiniëring in dit geval extern gebeurt. Dit is een maatschappelijke of zelfs politieke beslissing. Er is een spanningsveld aanwezig. Het belang van het kind zou met het belang van de samenleving of met het algemeen belang samenvallen. Dit is niet noodzakelijk het geval.

De preventiologica houdt een aantal gevaren in. Dit geldt zeker voor de zogenaamde ‘early prevention’. Er wordt heel vroeg, voor er echte problemen zijn, opgetreden. Dit leidt tot een heel continuüm dat tot en met misdrijven leidt. Door heel vroeg op te treden, wordt getracht alle risicofactoren in te dekken. Daardoor zouden latere problemen moeten worden voorkomen.

In dit geval wordt de interventie als oplossing beschouwd. Het gevaar is een massieve interventionistische reflex. Hiervan is echter niet bewezen dat de problemen worden voorkomen. Het lijkt enigszins op een loterij. Er is een kans dat een bepaalde jongere in de toekomst bepaalde problemen zal krijgen. Uit onderzoek blijkt dat er bepaalde risicofactoren zijn. Dit is echter een statistische constructie. Op individueel vlak valt die voorspelling onmogelijk hard te maken. De afweging is op kansen en op percentages gebaseerd. Om het risico tot nul te herleiden, wordt geïntervenieerd.

Deze interventies kunnen bepaalde effecten hebben. Dit is weer een ander punt dat in onderzoek naar voren komt. Heel verscheiden systemen, gaande van de medische sector en de psychiatrie tot gerechtelijke systemen, hebben een iatrogeen effect. Ik zal dit begrip even toelichten. Wie een bepaalde ziekte heeft, gaat naar het ziekenhuis. Daar wordt het probleem dan opgelost. Tegelijkertijd hebben het verblijf in het ziekenhuis of de ingreep dan weer andere, ongewilde effecten.

Hetzelfde geldt voor systemen als de bijzondere jeugdzorg. Er is internationaal onderzoek naar de gerechtelijke interventies gevoerd. In dit onderzoek worden twee gematchte groepen met een vergelijkbaar profiel, een experimentele groep en een controlegroep, met elkaar vergeleken. De experimentele groep krijgt een justitiële interventie en de controlegroep niet. Op lange termijn blijkt de controlegroep het beter te doen. Dit illustreert de effecten van interventies.

Dit betekent natuurlijk niet dat er niet moet worden geïntervenieerd. Ik wil er enkel op wijzen dat er een spanningsveld is. We moeten nadenken over een systeem dat misschien te interventionistisch is. Het lijkt me dan ook belangrijk zicht te hebben op het mechanisme van de praktijken in systemen die soms een geheel vormen, maar tegelijkertijd ook autonome systemen binnen een groter geheel zijn. Die autonome systemen hebben geheel eigen logica's en houden zichzelf op een bepaalde manier in stand. Hierdoor hebben ze een effect op de instroom. In dit geval gaat het om het effect dat de interventie sorteert.

Een volgend punt betreft het grote motto van de hulpverlening in het algemeen en van de hulpverlening ten aanzien van jongeren in het bijzonder. Ik heb het natuurlijk over de befaamde zorg op maat. Op zich is dit uiteraard een belangrijk principieel uitgangspunt. Het heeft echter niets met wetenschap te maken.

Als wetenschapper vraag ik me af wat dit precies betekent en hoe hiermee in de praktijk wordt omgegaan. Wat betekent dit eigenlijk op individueel vlak? Dit leidt me ertoe vragen over het traject te stellen.

3. Bijzondere jeugdzorg op maat?

Vanuit wetenschappelijk oogpunt weten we eigenlijk weinig tot niets over het traject dat jongeren in het hulpverleningssysteem afleggen. We weten niets over de kwalitatieve instroom. We beschikken enkel over een aantal hypotheses en over louter kwantitatieve vaststellingen. Wat dit allemaal betekent, is een vraag die we niet zo maar kunnen beantwoorden. We beschikken nu eenmaal over weinig materiaal om hierover een wetenschappelijke discussie te voeren.

Wat trajectonderzoek betreft, heb ik vorige keer verwezen naar het onderzoek dat we zelf hebben uitgevoerd. Dat heeft betrekking op de plaatsing en de recidive van delinquente jongeren. We hebben ons toen gebaseerd op de gegevens van BJ 96, de databank van de Vlaamse administratie waarin alle maatregelen in de bijzondere jeugdzorg worden opgenomen. In feite is die databank pas in 2001 operationeel of enigszins valide geworden. Er zijn trouwens nog veel hiaten.

Op basis van die gegevens en van een aantal gerechtelijke gegevens die we zelf hebben verzameld, kunnen we besluiten dat de logica of de consistentie van de trajecten een probleem vormt. Dat is niet de schuld van de mensen die de beslissingen nemen of die tot een doorverwijzing overgaan. In mijn ogen gaat het gewoon om een illustratie van de complexiteit van de vraag.

De logica is zoek. De trajecten zijn heel chaotisch en grillig. Jongeren worden van hier naar daar gestuurd. De kern van de problematiek heeft met doelgroepen, doorverwijzingen, druk en diagnoses te maken.

Uit een interessant onderzoek in Wallonië blijkt wat het effect van een dergelijk grillig parcours is. Er ontstaat een groep die nergens meer past. In het rapport worden deze jongeren de nomaden genoemd. Ze beginnen op een heel laagdrempelig niveau. Ze krijgen stelselmatig zwaardere diagnoses. Er volgen steeds zwaardere interventies. Uiteindelijk belanden ze in een gerechtelijke situatie. Vaak eindigen ze in de psychiatrie.

Een belangrijk punt dat ik hier wil maken, betreft het belang van onderzoek. Indien we kijken naar de wetenschappelijke expertise die in Vlaanderen aanwezig is, blijkt dat weinig onderzoek naar dergelijke vraagstukken wordt gevoerd. We weten daar eigenlijk heel weinig over. Hoewel een aantal gegevens zijn verzameld, beschikken we vooral over hypotheses en over suggesties. Om deze vraag te beantwoorden, beschikken we volgens mij over weinig hard materiaal.

4. Het capaciteitsvraagstuk

Wat de capaciteit betreft, wil ik geen simplistisch antwoord geven. Het evidente antwoord op een verhoogde instroom is een uitbreiding van het aanbod. Zoals ik al eerder heb verklaard, lijkt dit me infernaal.

Er moet zeker eens over de problematiek van de opnameplicht worden nagedacht. Er is een duidelijke scheidingslijn tussen de overheidsinstellingen, waarbij ik vooral aan de gemeenschapsinstellingen denk, en de gesubsidieerde sector. Volgens het reeds aangehaald onderzoek in Wallonië heeft dit onderscheid bepaalde effecten. Er zijn indicaties dat gesubsidieerde instanties die hun beleid op bepaalde doelgroepen richten en die jongeren kunnen weigeren, vooral bepaalde moeilijke groepen of groepen met combinaties van moeilijke kenmerken weigeren. Dit leidt ertoe dat die jongeren worden uitgesloten.

Op die manier ontstaat in het werkveld geen tweesporenbeleid, maar een meersporenbeleid. De jongeren met een zwaardere problematiek komen stelselmatig steeds meer in de dwangcontext terecht. Ze komen in instellingen terecht waar een steeds zwaardere aanpak wordt gehanteerd. Ik vind dit schakelmechanisme een problematisch element.

Hoewel de situatie enigszins begrijpelijk is, vind ik het toch eigenaardig dat instellingen, voorzieningen en projecten die door de overheid worden gefinancierd voor de opname van jongeren het heft in eigen handen kunnen nemen en zelf kunnen beslissen of ze hun deuren open zetten of gesloten houden. Ik beweer niet dat dit recht moet worden afgeschaft. Er moet echter minstens een debat over worden gevoerd.

De loutere expansie van het aanbod lijkt me in elk geval een zwaard dat aan twee kanten snijdt. Zeker wat de institutionalisering van kinderen betreft, ben ik veeleer voor een reductionistisch beleid gewonnen. Dit betekent evenwel niet dat het hulpverleningsmodel waarover we nu in onze samenleving beschikken, moet worden afgeschaft of dat ze hun plan maar moeten trekken.

Volgens mij bestaat de mogelijkheid hulpverlening op te zetten die emancipatorisch van aard is. In dit kader worden steeds grote woorden gebruikt. Het belang van het kind en van het gezin moeten meer vanuit een emancipatorisch, ondersteunend perspectief worden bekeken.

Dat dit nu niet altijd gebeurt, lijkt me logisch. De mensen die in de hulpverlening werken, hebben immers nog steeds een houding die de interventionistische reflex ondersteunt. Zij moeten het doen, en dus krijg je een houding van: we zullen het probleem oplossen. Ik denk dat dat geen model is om mee verder te werken.

5. Professionele hulpverlener

Ook over de hulpverleners weten we heel weinig. Bijvoorbeeld over hoe het ontmoeten met de ander gebeurt in de comités, weten we heel weinig. Ik heb alleen maar enkele studenten die af en toe stage lopen in een comité bijzondere jeugdzorg. Ik heb daar een aantal impressionistische indrukken van. Ik denk dat het een heel moeilijk beroep is, precies omdat er een ontmoeting met een ander is die echt anders is. Dat is in ieder geval zo in het hoofd van de hulpverlener: die persoon of dat gezin heeft een probleem dat de hulpverlener, zeker als die al jaren in de hulpverlening zit, onmiddellijk denkt te herkennen. Er is duidelijk een externe problematisering, zelfs al worden alle hulpverleners opgeleid met het idee dat de cliënt de hulpvraag moet hebben. Toch zie je dat er stappen worden gezet zodat de cliënt zou begrijpen wat eigenlijk de hulpvraag is die ook bij de hulpverlening duidelijk aanwezig is.

Het respect in die hulpverleningsrelatie lijkt me heel belangrijk. Over de concrete kwalitatieve inzichten over hoe het handelen gebeurt, is er heel weinig onderzoek. Ik denk ook dat de professionaliteit van de hulpverleners belangrijk is alsook de ondersteuning van jonge mensen die beginnen. Wij hebben alleszins vastgesteld dat er voor het personeel in de gemeenschapsinstellingen heel weinig tijd en ruimte is voor intervisie en supervisie. Er is heel weinig reflexiviteit over het eigen handelen. Dat betekent dat je een soort van vorming ‘on the job’ krijgt, maar dat hangt af van de ploeg waarin je staat. Het betekent dat je meegroeit met degenen met wie je werkt. Dat is niet per definitie negatief, maar het betekent wel dat je in meer van hetzelfde terechtkomt. Ons onderzoek naar het regime in de gemeenschapsinstellingen heeft uitgewezen dat daar duidelijk een probleem is van ondersteuning en van reflexiviteit. Precies die reflexiviteit kan van belang zijn in dat moeilijke ontmoeten met de ander.

Ik geef een voorbeeld. Er wordt gezegd dat de relatie met migrantengezinnen heel moeilijk is. Ik kan me dat voorstellen. In een ander onderzoek over verslaggeving hebben we vastgesteld dat hulpverleners in de sociale verslaggeving dikwijls, zo niet stelselmatig, migrantengezinnen omschrijven als ‘traditionele moslimgezinnen’. Alsof dat een etiket is dat daarop past en een model van een gezin is dat voor al die gezinnen zou opgaan. Dat lijkt me illustratief voor de wijze waarop hulpverleners in contact komen en in dat contact met mensen omgaan, die inderdaad anders zijn.

25 jaar geleden ging dat over de zeer arme gezinnen: de vierde wereld. Vele van die hulpverleners, zo niet allemaal, zijn mensen uit de middenklasse en hebben een bepaald perspectief op de samenleving, op wat een goed gezin is enzovoort. Er is een kloof die in mijn ogen professioneel moet worden overbrugd. Dat heeft weinig te maken met die ander. Die ander is anders, maar de professionele hulpverlening moet in staat zijn om die kloof niet te maken. Het verschil, het anders zijn, moet overbrugd kunnen worden. Dat is volgens mij ook een probleem.

II. VRAGEN VAN DE LEDEN

Mevrouw Mieke Vogels: Deze uiteenzetting geeft een aantal bijkomende inzichten. Ik heb de indruk dat we meer de vraag zouden moeten stellen hoe we de uitstroom kunnen doen stijgen in plaats van de instroom. U verwijst naar het onderzoek in Wallonië over het feit dat het steeds erger wordt en dat het niet goed is om die jongeren zo lang in de bijzondere jeugdzorg te houden, zeker niet uit huis geplaatst. Het is al verschillende keren aan bod gekomen in de uiteenzettingen dat het daar gaat om de context.

Jongeren en kinderen hebben nog veel meer dan volwassenen, een soort van hechting aan hun gezin en hun omgeving. Als je die kinderen daaruit wegtrekt, gaan die revolteren, voelen ze zich onthecht en worden ze overgeleverd aan een opvoeder die die jongere moet opvoeden. Dat is niet goed. Wat u aantoon, bewijst nog maar eens dat we nu in de bijzondere jeugdzorg veel te weinig met die context werken. We stellen een problematische opvoedingssituatie vast maar we werken niet verder met die situatie. We werken verder met de jongere en veel te weinig met de ouders. Op dit moment zijn er steeds meer instellingen die ook kunnen werken met de ouders terwijl de jongere geplaatst is zodat die jongere na een tijd terug naar huis kan. We moeten dit dringend veralgemenen. We moeten ons veeleer afvragen hoe we de uitstroom kunnen versnellen dan hoe we de instroom verder moeten aanpakken.

Wat u zegt over de opnameplicht, dat is iets wat me ook enorm ergert, al is er natuurlijk wel iets te zeggen voor een instelling die zegt dat het moeilijk is om te werken met iemand die totaal niet in de leefgroep past. Aan de andere kant weet ik ook dat een aantal instellingen de kantjes eraf loopt en alleen de minder problematische opneemt waardoor andere instellingen een concentratie van heel zware hebben. De voorzieningen van categorie 1bis hebben een opnameplicht, maar dat is onvoldoende.

In de gehandicaptenzorg bestond hetzelfde fenomeen. De voorzieningen voor niet-werkenden werden zwaar gefinancierd. De ene instelling had al de lichtste en de andere instelling al de zwaarste. Dat kan worden opgelost door het definiëren van een zorgzwaarte-instrument en door daar een budget aan te koppelen in plaats van aan het bed. Misschien moeten we in de bijzondere jeugdzorg in dezelfde richting denken. Als we het budget koppelen aan de situatie, dan kan de context voor een stuk worden verrekend. Bij het bepalen van de zorgzwaarte kan worden nagedacht over de mate waarin de familie moet worden begeleid. Als we het budget koppelen aan de problematische opvoedingssituatie in plaats van aan het bed, zouden we al een stapje verder staan.

Wat de opvoeder betreft, hebt u groot gelijk. Dit aspect is tot nu toe nog te weinig aan bod gekomen bij andere sprekers. Mensen die op dit moment in de bijzondere jeugdzorg werkzaam zijn, hebben het niet gemakkelijk, en problematiseren permanent hun taak. Ik ben een beetje ervaringsdeskundig want mijn dochter heeft in de bijzondere jeugdzorg gewerkt. Ze is uiteindelijk overgestapt naar de groendienst van de stad Antwerpen, omdat ze het echt niet meer zag zitten. Ze werd als jonge opvoedster geconfronteerd met een aantal geweldmomenten terwijl er totaal geen begeleiding was. Dat een beginnende opvoedster of maatschappelijk werker alleen nachtdienst moet doen bij toch wel zwaar geproblematiseerde meisjes, is niet normaal. Er wordt heel veel geproblematiseerd en heel weinig ondersteund. Mijn dochter is ondertussen ploegbaas bij de groendienst en onlangs

zijn daar een aantal nieuwe arbeiders begonnen: drie van de vier hebben een diploma maatschappelijk werker of opvoeder. Dat zegt heel veel over de draagkracht van die mensen. Er wordt niet ondersteund. Er wordt geproblematiseerd, maar er wordt niet oplopend gewerkt. We moeten daar eens heel serieus over nadenken.

Dit waren misschien eerder opmerkingen dan vragen, maar ik vond het in elk geval heel boeiend.

De heer John Crombez: Mijn vragen hebben veel te maken met het onderzoek, want wij zitten met de moeilijke vraag hoe het komt dat er zo veel instroom is geweest in de bijzondere jeugdzorg op heel korte tijd. Omdat er zodanig veel facetten zijn, is het moeilijk om te bepalen wat er op het einde van de rit nuttig en nodig is. Het onderzoek is daarom nogal belangrijk. Mijn vraag is heel concreet: wat zou ons het meeste helpen?

Wat me in het bijzonder interesseert in uw presentatie, zijn de trajecten. Ze hangen direct samen met het feit dat bij een aantal jongeren de situatie crescendo gaat: ze komen binnen in de bijzondere jeugdzorg, ze blijven erin, en terwijl ze erin zitten, wordt het erger. De analyse van de trajecten is daarom bijzonder interessant. We weten er heel weinig over. Het enige dat ik erover weet, is wat men mij vertelt vanuit de sector over wat er met die jongeren gebeurt. In de sector weten ze heel weinig, want de jongeren komen op verschillende plaatsen terecht. Dat betekent ook dat het niet alleen gaat om de instroom, genre diagnose: meer kinderen en jongeren worden toegeleid naar de bijzondere jeugdzorg. We kijken naar het totale aantal. Tussen 2004 en 2009 was er een stijging met 7000, maar dat is de totale groep. Dat kan betekenen dat een van de factoren is dat er gewoon meer jongeren langer blijven zitten.

Ik heb nog een vraag die ik graag aan elke spreker had willen stellen, maar dat heb ik niet steeds gedaan. Ik heb het over de toename van de problemen en de maatschappelijke veranderingen. U verwees er ook naar. We hebben hier al een paar keer te horen gekregen dat er geen toename is van de problemen ondanks de zeer sterke toename van het aantal jongeren. Cruciaal voor ons is hoe we dat moeten zien. De meesten zijn het erover eens dat er een toename is in complexiteit. Dat zou mee verklaren waarom men langer in de sector blijft, dat zou een logische verklaring zijn.

Voortgaand op wat mevrouw Vogels zei, merken we op dat er in die instellingen heel veel jong personeel is, dat valt onmiddellijk op. Dat geldt ook voor de consultants en dat zijn cruciale personen in de jeugdzorg. Wat kunnen we concreet doen? We mogen nog zo veel structuren en linken bedenken, die personen zijn cruciaal voor de jongeren die in de jeugdzorg binnenkomen, want ze bepalen wat er verder met hen gebeurt. Bij consultants horen we vaak dat ze op heel jonge leeftijd heel snel in complexe situaties terechtkomen, waardoor ze inderdaad bijvoorbeeld bij de groendienst gaan werken. Je hoort dat heel vaak. Dat is een groot verlies. Wat kun je daaraan doen? Het is altijd ook een discussie over middelen. Ik heb de indruk dat we nu in een cascade zitten. Een groot deel van het personeel bestaat uit jonge mensen die snel worden opgebrand en weer moeten vervangen worden door andere jonge mensen. Dat is heel problematisch. Het kan soms ook verklaren waarom het moeilijk is om jongeren te verbeteren.

Mijn laatste vraag gaat over de concrete oplossingen. U zegt dat u helemaal niet wilt zeggen dat we hen aan hun lot moeten overlaten. Ook dat hebben we al een paar keer gehoord: in de jeugdzorg zit een grote groep die eigenlijk niet daar had moeten zitten om geholpen te worden. De contextaanpak is al vaak genoemd. Maar wat kan er concreet gebeuren? We hebben te weinig residentiële plaatsen. U noemt dat 'infernaal'. Ik kan mij daar veel bij voorstellen. Maar wat kan er concreet gebeuren? Door de vervlechting van de geestelijke gezondheidszorg, het Agentschap Jongerenwelzijn en de bijzondere jeugdzorg zit een hele groep niet op de juiste plaats. Met alle gevolgen van dien, zowel voor het personeel als voor de andere jongeren. Wat is daar de kortste weg naar resultaat?

Professor Jenneke Christiaens: Er is geen korte weg.

De context en de in- en uitstroom vormen een belangrijk punt. De bedoeling van de jeugdzorg is natuurlijk dat jongeren die binnenkomen, er ook uitgeraken. Het historisch onderzoek wijst uit dat jongeren er niet uitgeraken. Is dat omdat zij niet verbeteren of veranderen? Of omdat hun problematische situatie niet verbetert? Of misschien wordt die situatie zelfs erger? Als wetenschapper vraag ik mij ook af hoe dat zit met die uitstroom. Wat doet men daaraan? Het gaat hier echt niet over goede of kwade bedoelingen. Trajectanalyse is noodzakelijk. U verwees naar een stijging tussen 2004 en 2009. Als wetenschapper durf ik te zeggen dat dit voor een groot deel te verklaren valt door de registratie. Op de instroom van voor 2000 hebben wij geen goed zicht. Een vergelijking in de tijd is moeilijk.

Er is vraag naar kwalitatieve elementen, niet louter naar kwantitatieve elementen. Hoe zit dat met die instroom? Vanwaar komen de jongeren? Wie verwijst hen door naar de instroom? Hoe komen ze daar?

Sommige wetenschappers bieden vanuit hun perspectief verklaringen voor de toename van psychiatrische problemen en gedragsproblemen. Ik geloof daar niet zo in. Ik ken dat materiaal. Wij moeten er voorzichtig mee omspringen. Door de toename van problemen bij kinderen als verklaring voor de stijging van de instroom in te roepen, hangen we de rugzak te zeer op de schouders van de jongeren. Ik denk ook dat wij vandaag anders tegen problemen aankijken dan dertig of vijftig jaar geleden. De tolerantiedrempels ten aanzien van kinderen en van het gedrag van kinderen zijn sterk veranderd. Wij moeten als volwassenen, leerkrachten, scholen en samenleving niet alleen in de ogen van de kinderen kijken maar ook in onze eigen ogen.

Er zijn maatschappelijke problemen: klassieke problemen zoals armoede, maar ook de kwetsbaarheid van niet-klassieke gezinnen, de kwetsbaarheid van gezinnen die geen degelijke inkomensstructuur hebben – en dat hoeft dan nog niet echt ‘de armoede’ te zijn. De kwetsbaarheid van mensen is in onze samenleving even sterk aanwezig. Misschien is het een ander soort kwetsbaarheid. Het gaat om gezinnen die kwetsbaar zijn. Wij merken dat op zowel in de hulpverlening als justitieel. We kennen het profiel van het cliënteel min of meer. Het zijn niet onze zonen en dochters. Daaruit kun je niet afleiden dat het om de kinderen gaat van bepaalde lagen in de bevolking. Neen, het heeft iets te maken met de manier waarop we problemen bij de vaak jonge gezinnen en bij de kinderen zien. Er is een verandering die met perceptie heeft te maken. Perceptie is niet louter perceptie. Perceptie is en maakt de samenleving. Daarom willen wij bijvoorbeeld niet meer dat kinderen ’s avonds na een bepaald uur nog op straat mogen zijn. Dat zou de illustratie zijn van een slechte of gevaarlijke opvoeding. Toen ik klein was, kon ik tot ’s avonds laat buiten spelen. Dat kan vandaag niet meer, dat hoort niet meer.

De burn-out is ontzettend groot in de sector. Het beleid moet optreden en voor ondersteuning en omkadering zorgen. De jonge hulpverleners komen vaak in moeilijke situaties terecht en moeten toch professioneel blijven. Dat is het punt: een professionele aanpak. Ze hebben steun nodig voor de reflectie over hun eigen handelen. Daar schieten we tekort. Er moeten daarom geen nieuwe structuren worden opgericht, maar er moet wel iets gebeuren. Consulents, opvoeders en hulpverleners in de gemeenschapsinstellingen mankeren die steun vandaag. Ik druk me een beetje karikaturaal uit, maar dat betekent dat ze in een soort routine vervallen en inboeten aan professionaliteit. Dat is overigens heel begrijpelijk, maar het leidt tot problemen voor henzelf en voor hun werk.

Respectvol omgaan met de cliënt in een hulpverleningsrelatie is voor mij een menselijk principe, maar dat is zeker een professioneel principe. Ik zeg niet dat ze dat niet doen, maar we moeten ons afvragen hoe een hulpverlener dat kan volhouden. Dat is een kwestie van intervisie en supervisie. Ik begrijp eigenlijk niet dat inter- en supervisie in zo’n grote

sector niet gewoon deel uitmaakt van de job. Psychologen en therapeuten met een zelfstandige praktijk hebben sowieso een systeem van inter- en supervisie.

Ik wil niet pleiten voor de kortste weg naar een snelle oplossing. De korte weg betekent waarschijnlijk ‘te simpel’. De uitstroom moet een prioriteit worden. De hulpverlening moet daarop gericht zijn en moet daarvoor steun krijgen. We moeten streven naar empowerment en bijvoorbeeld ook gezinnen ondersteunen die zelf met hun problemen afkomen. Dat is vanuit mijn perspectief heel belangrijk.

Ik ben het ermee eens, de opnameplicht is geen evident gegeven. Instellingen en voorzieningen moeten doelgroepgericht kunnen werken en daarvoor worden gesubsidieerd. Maar er moet een soort controle zijn op de ontvangst en de selectie. Dat gebeurt nu niet, daardoor krijgen we een meersporenbeleid. Het oordeel of het label van ‘moeilijk kind’ is arbitrair. Een beetje agressie: is dat een moeilijk kind? Een conflict met een hulpverlener: is dat een moeilijk kind? Als die hulpverlener een klacht indient, zijn we vertrokken. Ik vind dat een hulpverlener overweg moet kunnen met een agressief of een moeilijk kind. Dat zou geen gevolg mogen hebben voor de jongere. Na een klacht wordt die uit de groep gehaald en komt hij in een spiraal terecht.

Mevrouw Mieke Vogels: 's Nachts is er in de instellingen van categorie 1bis slechts één opvoeder aanwezig. Als er dan een jongere door het lint gaat en agressief wordt, en bijvoorbeeld aanvalt met een gebroken fles, dan regeert de angst. Steeds meer opvoeders worden gedomineerd door de angst. Wie angstig is, kan niet meer openstaan voor de ander.

Professor Jenneke Christiaens: Dat is een probleem van professionele omkadering. Die opvoeders gaan met zo'n verhaal naar hun team. Tijdens de koffiepauze komt de angst boven en zwelt het discours aan. De situatie wordt ondraaglijk. Het enige wat de hulpverleners dan nog willen, is die bepaalde jongere eruit halen. Ze willen veiligheidsmaatregelen. Van een hulpverleningssetting gaan we naar een beveiligde unit. Dat kan niet de bedoeling zijn.

Mevrouw Marijke Dillen: Ik heb een vraag over het ‘netwidening’ en de jongeren die instromen zonder dat dat echt noodzakelijk is. U zegt daarover dat onze kinderen niet tot die doelgroep behoren. Bestaat er een onderzoek naar het profiel van de kinderen die geplaatst worden zonder dat ze daar noodzakelijk zouden moeten terechtkomen om mogelijke latere problemen te voorkomen? Vanuit ons standpunt, wanneer we moeten zoeken naar oplossingen voor de stijgende instroom, is het belangrijk te weten op welke groepen binnen de samenleving wij ons bijvoorbeeld meer ondersteunend zouden moeten focussen bij het uitwerken van beleidsmaatregelen, initiatieven enzovoort. Ik had graag meer informatie over die verschillende profielen.

Een rode draad door uw betoog in de verschillende onderdelen, is de opmerking dat er een gebrek aan wetenschappelijk onderzoek is. U hebt dat op verschillende vlakken aangeklaagd. Wat is er de oorzaak van dat er zo weinig onderzoek naar gebeurt? Vindt u dat er vanuit de politiek meer opdrachten zouden moeten komen? Het is toch een taak van de verschillende universiteiten om daar meer aandacht aan te besteden. Waarom gebeurt dat niet?

Wat betreft het probleem van de logica in het traject, vond ik uw uiteenzetting heel verontrustend. U zegt dat het traject heel chaotisch en grillig verloopt met als eindresultaat dat een aantal jongeren nergens nog in past. U hebt hen nomaden genoemd. Hebt u voorstellen van oplossing? Het is heel belangrijk dat die kinderen, wanneer ze in een of ander traject zitten, op een goede manier worden begeleid, in het belang van hun toekomst. Hier had ik graag wat meer informatie over en eventueel een aantal suggesties van u op basis van de kennis die u als wetenschapper hebt vergaard.

Ik heb ook vragen in verband met het personeel. Ik wil ook opmerken dat niet alleen in de hulpverlening het profiel van de hulpverleners, consulenten enzovoort, zeer jong is. Mij heeft het altijd verwonderd dat dat ook geldt voor de jeugdrechters. Ik ken de situatie in Antwerpen goed en heb ondertussen vernomen dat het ook in andere steden het geval is. We stellen vast dat er zeer goede en gedreven jeugdrechters zijn, die begaan zijn met het lot van die kinderen. Op een bepaald ogenblik, om diverse redenen, verdwijnen ze daar. Dat heeft tot gevolg dat er heel veel ervaring verloren gaat. Ook die groep mag niet worden vergeten.

Mevrouw Katrien Schryvers: Het ontbreken van wetenschappelijk onderzoek in verband met de instroom is heel belangrijk. Ik sluit me aan bij de vraag van mevrouw Dillen hoe dat komt. U bent waarschijnlijk niet de enige die dat constateert. Is de reden dat het onderzoek naar de instroom een moeilijk onderzoek is? Waaraan ligt dat?

U zegt dat binnen de gerechtelijke jeugdbijstand er stabiliteit is vast te stellen in het aantal aanmeldingen, maar dat er een veranderende verwijzingssituatie wordt vastgesteld. Wat zijn daar de oorzaken van? Gaat het over andere feiten, bijvoorbeeld zwaardere feiten waardoor de doorverwijzing verandert? Gaat het over een ander beleid? Gaat het over andersoortige beschikbare plaatsen? We hebben al meermaals gehoord dat een jongere vaak niet terechtkomt waar hij eigenlijk zou moeten terechtkomen omdat men hem gewoon op een beschikbare plaats zet.

Wat u zegt over preventie, frappeert me erg. We hebben altijd en op alle domeinen in onze maatschappij het aanvoelen dat we heel veel energie moeten stoppen in preventie. U nuanceert dat. Daarover moeten we absoluut nadenken. U zegt: hoe meer preventie en hoe meer je tegen mensen zegt dat ze moeten opletten voor dat en dat en dat, hoe sneller mensen aanvoelen dat er iets fout is en hoe groter je de faalangst bij mensen maakt. Er zijn veel nuanceringen in. Hebt u een aanvoelen waar ergens het kantelmoment zit? Het is natuurlijk niet zwart of wit.

Hoe meer mensen je attent maakt op wat fout kan gaan, hoe meer mensen zich geneigd voelen om snel die detectie te doen en de diagnose te stellen. Dan ontstaat er bij mensen niet alleen een hulpvraag maar ook een hulpdrang. Mensen willen geholpen worden want ze denken dat ze zullen falen. Daardoor is er een instroom van jongeren die er helemaal niet thuishoren en met wie er geen echt probleem is zoals mensen dat aanvoelen. Anderzijds is er wellicht een hulpnood bij jongeren die moeilijk terechtkomen. Waar zit de grens? Hoe zie je het verschil in populatie in de instroom vandaag in vergelijking met twintig jaar geleden?

Mevrouw Vera Celis: De academische wereld heeft een bijzondere verantwoordelijkheid in het wetenschappelijk onderzoek dat over deze problematiek gebeurt. Zij is het meest aangewezen om dat onderzoek behoorlijk en constant te kunnen voeren. Toch ontslaat dat ons niet van het zoeken naar oplossingen.

Ik heb een vraag over de bijzondere jeugdzorg op maat. U zet daar een vraagteken bij in uw presentatie. We kennen alle reguliere oplossingen, toereikend of ontoereikend. Ik geef een voorbeeld. Er komt een hulpvraag binnen vanuit het deeltijds onderwijs voor een jongere die heel wat instellingen doorlopen heeft en zelf vragende partij is voor een structurele oplossing. De school zit met de handen in het haar, en heeft alle instanties afgelopen. Begeleiding naar het reguliere gezin is onmogelijk en zal op redelijk lange termijn onmogelijk blijven. Die jongere kan nergens maar dan ook nergens worden opgevangen. De school houdt die jongere bij om erger te vermijden. Dat is een spectaculaire hulpvraag, en hier komt maatwerk te pas want die jongere heeft niet het profiel om op een bepaalde plaats opgevangen te worden. Elke deur blijft dicht. Moeten we niet massaal beginnen

in te zetten op dat maatwerk? De maatschappij is op dit moment zo samengesteld dat volgens mij vanuit het onderwijs en vanuit de gezinnen die vraag alleen maar groter kan worden. Kunt u bij dat vraagteken wat verduidelijking geven?

Ik heb een vraag over de ondersteuning van de jonge hulpverleners. Ik ben lid van de commissie Onderwijs en voelde me helemaal opnieuw in de plooi vallen van het mentorschap. Ook de uitstroom van jonge beginnende leerkrachten is spectaculair als gevolg van de leerzorg en de druk. Het lesgeven is maar één facet, de ondersteuning en omgaan met de problematiek, is een bijkomend en groeiend ander facet. Ik voel dat hier opnieuw opkomen. Is het organisatorisch mogelijk om die jonge hulpverleners op het terrein ondersteuning te geven? Ik vermoed dat de studies die voorafgaan aan het beroep van opvoeder, wat dat betreft heel wat voor hun rekening kunnen nemen. Misschien moeten we daar ook aandacht voor hebben.

Professor Jenneke Christiaens: Ik zit hier als wetenschapper. Ik moet vaststellen dat we in Vlaanderen weinig empirisch onderzoek hebben naar die praktijken. U hebt gelijk erop te wijzen dat dat zowel vanuit beleidsperspectief als vanuit de wetenschappelijke wereld zelf een tekortkoming is. Dit vraagstuk met een enorme complexiteit kun je niet vanuit één discipline benaderen. Dat vraagstuk moet vanuit verschillende perspectieven benaderd worden door sociologen, criminologen, psychologen en sociale agogen.

Zelf werk ik bijna twintig jaar als wetenschapper aan de universiteit. Dergelijke vraagstukken worden dikwijls benaderd vanuit en gezien in een beleidscontext, als een soort toegepast beleidsondersteunend onderzoek. Dat is onderzoek waar je geen financiering voor kunt krijgen via meer fundamenteel gerichte subsidiekanalen, zoals het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek. Als ik kijk naar mijn traject in het wetenschappelijk onderzoek, stel ik vast dat wij, en ook de samenleving, veel aandacht hebben voor delinquente jongeren. Er wordt altijd over die moeilijke, lastige en gevaarlijke jongeren gesproken. Daar gaat veel aandacht naar. Daar hebben we in het verleden van de overheid wel financiering voor gekregen. Dat betekent dat je in een soort ‘selffulfilling prophecy’ terecht komt waarbij je die aandacht wetenschappelijk mee overneemt. Pas de laatste jaren en vanuit ons historisch onderzoek zijn we beginnen vast te stellen, ook in internationale fora, dat in ons jeugdrechtsysteem de groep van delinquente jongeren een kleine groep is in vergelijking met de andere groep die ook in dat systeem zit.

We zijn wel – ik spreek voor mezelf als criminoloog – langzaam maar zeker stappen beginnen te zetten om onderzoek te doen naar die tweespalt tussen POS-jongeren en MOF-jongeren. Niet alle MOF-jongeren zijn POS-jongeren. Ik ben het niet eens met dit motto in de sector. In de trajecten zien we wel dat een deel van de MOF-jongeren eigenlijk POS-jongeren waren of dat veel MOF-jongeren ook een POS-dossier hebben. Dat zegt niet noodzakelijk alleen iets over de jongeren. Vanuit die benadering hebben we nu ook een beetje onderzoek lopen naar de POS-jongeren.

Als er zo’n parlementair debat is en zo’n commissie inzake een dwingende beleidsvraag, en we merken het ontbreken van elementaire wetenschappelijke inzichten op – en ik heb het niet alleen over cijfers – dan zou een onderzoek naar de instroom en naar de trajecten een soort noodzakelijk reflectiekader voor het beleid moeten zijn. U zou me er natuurlijk van kunnen betichten dat ik als wetenschapper kom vertellen dat er wetenschappelijk onderzoek moet komen. Uiteraard vind ik dat. Er is heel weinig geld voor sociale wetenschap gericht op dit soort maatschappelijke vraagstukken.

Als er een onderzoek komt, dan liefst geen gefragmenteerd onderzoek of een over een specifiek klein onderwerp. Bovendien is het probleem bij een onderzoek dat in Vlaanderen door het beleid wordt ondersteund of gefinancierd, vaak dat we als onderzoekers één jaar krijgen en een budget voor één onderzoeker. We hebben dit meegemaakt met een onderzoek naar recidive. Binnen het jaar moet één onderzoeker dan het complexe

probleem van de link tussen plaatsing en recidive onderzoeken. Dat is onmogelijk. We hebben een tweede jaar gekregen, maar er zat wel een jaar tussen. Dat betekent dat mijn onderzoeker uiteraard al vertrokken was, ik kon die immers niet blijven betalen, en dat ik een andere onderzoeker heb moeten zoeken, die opnieuw is mogen beginnen. Ik begrijp dat er administratieve regels zijn, maar dit ligt moeilijk. Ik ga niet langer in op oproepen om gedurende zes maanden een complex vraagstuk zoals dit, eventjes in kaart te brengen. Zo was er een oproep voor een onderzoek over de beslissingen van de jeugdrechters. Het doorverwijzingsbeleid is uiteraard belangrijk, ook in dit vraagstuk. Gezien de limieten die eraan worden gesteld, is zo'n onderzoek te kleinschalig. Er is wel een design dat het onderzoek mogelijk maakt binnen die tijd, maar het is niet de meest adequate manier van werken. Ik pleit ervoor om ook hierbij eens stil te staan.

Ik heb geen kwalitatief zicht op de instroom. Ik heb gesproken over 'netwidening'. Als organisatiesociologen, criminologen, mensen uit verschillende disciplines, vragen om iets op te richten, of het nu een gevangenis is of iets anders, dan zal men daar mensen in steken. Dat is de logica zelf. We hebben dat ook gemerkt met de alternatieve sancties. Ze werden gefinancierd per prestatie en dat betekent natuurlijk dat men cliënteel moet hebben. We hebben dit ook gemerkt bij de ouderstages: er moeten voldoende casussen zijn om de financiering recht te houden. Er wordt niet iets opgericht dat daarna niet ingevuld wordt. De infernale logica is dat als een instelling of voorziening wordt opgericht, er een uitbreiding van het aanbod is en er 'netwidening' ontstaat. Er worden mensen in gestopt die er niet noodzakelijk moeten zitten, omdat de reflex te interventionistisch is. Als iemand wordt aangemeld dan is er misschien wel een probleem, maar wordt er veel te weinig nagedacht over en gewerkt aan de toekomst. Er moet worden nagedacht over wat het beste antwoord is dat tot uitstroom leidt. Uitstroom is voor mij een oplossing of zeker het begin van een oplossing.

De logica van het traject kwam ook opnieuw aan bod. Daarin zit de complexiteit, vandaar dat ik meen dat het nodig is om onderzoek te doen naar het traject. De logica van het traject heeft met de beslissingen van doorverwijzers te maken. Ik heb de trajecten grillig en chaotisch genoemd omdat uit onze analyses van jongeren die werden geplaatst in gemeenschapsinstellingen, op basis van de B96-gegevens, bleek dat er geen logica in terug te vinden is. Je begrijpt niet waarom een jongere op een bepaald moment even op een bepaalde plek werd geplaatst en daarna op een andere enzovoort.

De logica is volgens mij ook niet altijd aanwezig bij de beslissers en de doorverwijzers. Het enige dat aanwezig is, is de wil om iets te doen. Dat is het interventionisme: we moeten iets doen want de situatie is onhoudbaar. Zowel jeugdrechters als hulpverleners vinden dat niets doen, niet past in de professionele filosofie, want dan lijkt het alsof men laks is. Nochtans kan een beetje temporiseren soms helpen.

Wat ook een rol speelt, is het probleem om de jongeren ergens 'op maat' te krijgen. Daarvoor moet echter bemiddeld worden. Wie bepaalt wat de maat is van een jongere, van de vraag en het antwoord? Verschillende lagen spelen daarbij een rol. Het heeft ook te maken met de manier van omgaan met het cliënteel. Ik kan natuurlijk niet op individuele casussen ingaan, dat is voor mij te moeilijk, want daarvoor moet ik het hele verhaal en het hele traject kennen, maar ik heb een hypothese die ik graag eens zou onderzoeken. Ik heb immers dikwijls het gevoel dat in het bijzonder bij gerechtelijke protectionele dossiers, de stem van de jongere bij het vinden van een oplossing, heel beperkt is. De plaats die wordt gegeven aan het horen van jongeren, is heel beperkt. Jeugdrechters, sociaal consulenten en zo meer denken dat ze het wel weten. Ze zullen wel luisteren, de jongere mag het wel zeggen, maar zij weten alles het best. Ik stel dit een beetje zwart-wit voor omdat ik meen dat daardoor duidelijk wordt wat ik bedoel.

We hebben een onderzoek lopen met observaties in de jeugdrechtbanken om na te gaan wat daar eigenlijk gebeurt, welke vorm van communicatie er is en wat de plaats van de

jongere is. Er is een hoorplicht. Het werkwoord ‘horen’ is een ding, maar er ook iets mee doen, is iets anders. Nochtans schrijft het Kinderrechtenverdrag voor dat er een passend gevolg moet zijn. Wat de jongere zegt, wordt geplaatst in de problematiek. Als hij weerstand biedt, als hij niet akkoord gaat, dan is dat een symptoom dat binnen zijn probleem past. Het wordt niet au sérieux genomen. Voor mij is respect, in de hele brede zin van het woord, belangrijk.

Voorstellen voor oplossingen heb ik niet. Ik denk niet dat er onmiddellijke, praktische, duidelijke oplossingen zijn. Wel denk ik dat het belangrijk is dat jeugdrechters een reflectie maken van hun praktijk, net zoals wij professoren en wetenschappers dat moeten doen. Als men professioneel handelt, is dat een belangrijke dimensie. Hetzelfde geldt voor de doorverwijzers. Ik stel dat aan mijn studenten altijd als volgt voor. Al die mensen zitten in een keten op het traject en ze hebben elk hun eigen venster. Ze zien de jongere daar en op dat moment. Ze hebben er hun mening over en ze nemen daar een beslissing, dat is het venster. Natuurlijk is het venster noch het leven van de jongere noch de wereld. Het is net zoals ik mijn studenten zie: als student. Ze zijn natuurlijk meer dan alleen maar student. Het gaat om een tunnelachtige visie of venster, het is gelimiteerd.

Er waren opmerkingen over de jeugdrechters. Binnenkort hebben we honderd jaar kinderscherming in België. Uit het internationaal literatuurhistorisch onderzoek naar jeugdmagistraten en de figuren van jeugdrechters blijkt dat er twee types zijn, twee professionele benaderingen. Het eerste type is de heel geëngageerde en bijna idealistische jeugdbeschermer, die zeker in de eerste generatie aanwezig is. Er zijn er ook altijd geweest, de andere categorie, die het jeugdrechter zijn zien als een stap in hun gerechtelijke carrière als magistraat. Zij verdwijnen dus en dat is waarschijnlijk ook hun goed recht: ze verhuizen, ze maken promotie. Dit is niet typisch voor jonge jeugdrechters, er zijn echt twee categorieën. Er zijn mensen die hun hele leven jeugdrechter blijven en die helemaal de oppervader en vooral de oppermoeder worden. Het is een engagement, een andere benadering van het beroep.

Uit de nieuwe cijfers blijkt dat de aanmeldingen een beetje in de lift zitten, maar in vergelijking met de jaren 80 zou ik het vanuit wetenschappelijk perspectief geen spectaculaire stijging durven te noemen. Het is dus inderdaad de vraag wat er stabiel is. De samenleving is duidelijk veranderd in het discours over jeugdbescherming, jeugdcriminaliteit en problematische jongeren. Er spelen heel andere argumenten. De ‘jeugd van tegenwoordig’ is een van de problemen in onze samenleving. Misschien zit er dus binnenin een verandering. De cijfers van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie of van Justitie zijn van een dergelijk algemeen niveau dat wij niet kunnen zeggen wat erachter zit. De aanmelding is grosso modo gelijk, louter kwantitatief, dus is het de vraag wat erachter zit. We zitten met een gat van 20 à 25 jaar. Het is nodig dat er meer onderzoek gebeurt naar wat er veranderd is.

Op mijn slides staat het voorbeeld van de instroom van POS-jongeren. De instroom kan via twee wegen. De hoogdringende POS werd aangepast. Het is dus mogelijk, hypothetisch, dat de hoogdringende instroom veranderd is. Een tweede, de klassieke, weg is via de bemiddelingscommissie. Jaren geleden werd daar onderzoek naar gedaan, sindsdien weten we heel weinig over die bemiddelingscommissies. Ze vormen een buffer. Er zijn in algemene termen, over de gerechtelijke arrondissementen heen, meer POS-dossiers in Wallonië dan in Vlaanderen – maar daar zit wat verandering in. Mijn Waalse collega’s van de Université Libre de Bruxelles zeggen dat het verschil tussen Vlaanderen en Wallonië te maken heeft met de bemiddelingscommissies, want zij hebben die niet. De instroom in het systeem, de gerechtelijke POS, is er makkelijker en gebeurt dus ook sneller. Dat lijkt me een goede hypothese. Het lijkt me interessant om de vergelijking te maken.

Over de bemiddelingscommissies, die dus een buffer zijn, hebben we een beetje gegevens. Het oude onderzoek dateert van het begin van de bemiddelingscommissies, van de jaren

90 dus. Ondertussen werken ze al veel jaren. We hebben daar wat cijfers over, maar dat is het dan. Ik zou wel eens willen zien welk soort dossiers doorgestuurd worden en welke teruggaan. Een van de grote problemen van de bemiddelingscommissie is dat het grootste deel van de dossiers er komt op vraag van hulpverleners. De hulpverleners zitten dus met een probleem met dossiers, waar weerstand is. Een belangrijk deel keert terug naar dezelfde hulpverleners die de vraag aan de bemiddelingscommissie hebben gesteld. Wat voor een mechanisme is dat? Ik vermoed dat als er iets veranderd is, het in de instroom of de trajecten zit, waar andere verwijzers en actoren een rol in spelen en mee beïnvloeden.

Ik had het hier niet over de preventiologica omdat ik van mening ben dat er niet aan preventie moet worden gedaan. Maar ik heb wel bedenkingen bij heel specifieke en heel gerichte preventie ten aanzien van heel specifieke problemen. Met die projecten voor peuters en kleuters die zich een beetje agressief gedragen ten aanzien van broertjes, zusjes, dieren of klasgenootjes krijg je een soort van early-interventionprojecten op gemeentelijk vlak. Die peuters en hun ouders kunnen daarheen gaan om iets aan die agressie te doen. Dit is er voor mij over. Preventie is, volgens mij, gelinkt aan de maatschappelijke en sociale problemen waarmee mensen worden geconfronteerd. Veel gezinnen in de bijzondere jeugdzorg hebben inderdaad maatschappelijke en sociale problemen: inkomen en dergelijke. Ik ben het ermee eens dat daar problemen uit voortkomen en dat daar een algemene preventie moet worden uitgebouwd. Maar die specifiek gerichte preventie is geen preventie maar problematisering. Het effect ervan is averechts.

In onze analyse van de sociale en medisch-psychologische verslaggeving van dossiers van uit handen gegeven jongeren hebben we gezien dat hoe meer tests er op die jongeren worden uitgevoerd, hoe erger het probleem wordt. Dat is afhankelijk van de expert en zijn technieken. Er is inderdaad een detectiedrang. Het benoemen en verwetenschappelijken van problemen, het medicaliseren enzovoort. Wie zoekt, die vindt. Indien hier in deze zaal iedereen zich aan een ernstig medisch-psychologisch onderzoek zou onderwerpen ...

Het is belangrijk voor cliënten – zoals men hen noemt – dat de formulering van de hulpvraag wordt gerespecteerd. Ik hoor heel dikwijls zeggen dat zij geen inzicht hebben in hun hulpvraag. Dat is zeer extern voor wie zelf geen probleem denkt te hebben. Maar je hebt het recht om een probleem te formuleren. Misschien heb je een ander probleem, dat die hulpverlener niet ziet, niet wil zien of niet als zodanig erkent. Hij kan ook zeggen: “Dat is uw probleem en niet het probleem van deze of gene instantie.”.

Ik zet vraagtekens bij die ‘op maat’ omdat dat nu juist daarmee te maken heeft. Nogmaals: wie bepaalt de ‘maat’? Dat is een essentiële vraag, die in elke concrete hulpverleningssituatie moet worden gesteld. Dat heeft ook te maken met de opleiding. Ik zeg niet dat de opleiding van sociaal werkers of hulpverleners niet goed zou zijn. Daaraan is de afgelopen jaren heel veel gewerkt. Maar meer in het algemeen – en dat zien we ook in onze opleidingen – is er een tendens naar het meer ‘manageriale’. Er is heel veel beheren en beheersen van werk bij gekomen. Het gaat dan om het technische en technologische aanpakken en het voldoen aan een aantal normen. Bijvoorbeeld dat je maar een beperkt aantal minuten aan een dossier mag besteden. Dat brengt de reflexiviteit, die je als instrument zou moeten hebben om professioneel handelen mogelijk te maken, in de verdrukking. Het wordt belangrijker om het dossier in orde te hebben dan om een professioneel en kwaliteitsvol contact te hebben met cliënten.

De opleidingen moeten daar rekening mee houden. Ik spreek ook voor de criminologen. Dat is een algemene tendens, niet alleen in de opleidingen maar natuurlijk ook in het werkveld. Het gaat om een administratieve, ‘technicistische’ tendens die het sociale karakter zelf van dat handelen onder druk brengt. Dat is een van de redenen waarom er zoveel weerstand was tegen DOMINO. Het legt een raster op. In dat raster moet je denken want je moet het invullen. Een sociaal werker, eender waar in het systeem, zal niet zo dom zijn om informatie behalve in de fiche van dat systeem ook nog op een andere manier bij te

houden en te formaliseren. Hij zal het werk geen twee keer doen. Dat komt neer op een verarming van de kwalitatieve gegevens die mensen in een dossier kunnen hebben.

Ik heb nog een opmerking. In ons onderzoek naar recidive wilden wij sociale kenmerken van jongeren verzamelen door die in de sociale dossiers van de geplaatste jongeren op te zoeken. Toen bleek dat al die dossiers na vijf jaar vernietigd worden. Het feit dat gegevens over sociale kenmerken van jongeren niet worden geregistreerd in databanken zou met DOMINO moeten zijn opgelost, maar de dossiers zelf worden vernietigd. Ze worden niet bewaard of gearchiveerd. Blijkbaar is er een regelgeving die dat toelaat. Ik dacht dat dit ook zou ressorteren onder de algemene Archiefwet en dus hoopte ik dat de overheid de plicht zou hebben om dat te deponeren. Dat blijkt niet zo te zijn. Nochtans heb je dat materiaal wel nodig voor wetenschappelijk onderzoek. Tijdsperspectieven zijn belangrijk om veranderingen te kunnen blootleggen of analyseren. Het materiaal zou op de een of andere manier moeten bewaard worden.

Else DE WACHTER,
voorzitter

Marijke DILLEN
Mieke VOGELS
Katrien SCHRYVERS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

DOMINO	Dossier Minderjarigen Opvolgingssysteem
MOF	als misdrijf omschreven feit
POS	problematische opvoedingssituatie

BIJLAGE

Presentatie van prof. dr. Jenneke Christiaens

Reflecties bij:
*de stijgende instroom van kinderen en
jongeren in de (bijzondere) jeugdzorg en de
geestelijke gezondheidszorg*

Jenneke Christiaens
Vrije Universiteit Brussel
Vakgroep Criminologie

1. Complexiteit van vraagstuk

- Instroom ⇔ administratieve statistieken
 - (Toename) Problemen ⇔ maatschappelijke veranderingen (kwetsbaarheid, armoede, economisch, individualisme, ...)
 - Toename gevolg van tolerantiedrempel ↑
 - ☐ ⇔ awareness (selectieve werking van aanmelding)
 - ☐ ⇔ dark number (wat/wie stroomt niet in?)
- Analyse noodzakelijk
 - Statistieken ... nog maar eens
 - Belang van publiek maken
 - Registratie (BJ96 → Domino) ⇔ codering sociale werkelijkheid met het oog op dossier (model!!!?)

1. Complexiteit van vraagstuk

- Infernale logica = expansie instroom ⇔ expansie aanbod
- Beslissingen en trajecten ⇔ capaciteit
- Instroom ⇔ aanbod capaciteit
- Toename residentiële maatregelen / plaatsing ?
- Conclusie: onderzoek naar instroom – en reactie op – traject binnen HV

Instroom bjz?

- Gerechtelijke BJZ:
 - Stabiliteit aanmeldingen jeugdparquet (jaren '80 – jaren 2000)
 - Doorverwijzingen veranderd?
 - » Beslissingen parketten?
 - » Beslissingen jeugdrechters
 - » Beslissingen BC ⇔ gerechtelijke opvolging?
- Buitengerechtelijk 'vrijwillige' BJZ
 - Uitbreiding ⇔ netwidening ?

2. De onkenbare toekomst

- Logica van preventie/preventief ingrijpen
 - Voorkomen beter dan genezen
 - Postieve connotatie individueel/algemeen
 - Gelegitimeerd motief van interventie(s) tav jongeren?
 - Belang van het kind
- BJZ ⇔ *noodzakelijk geachtte hulp*
 - Probleemdefiniëring extern?
 - Interventie = oplossing (medicijn)
 - Risicofactoren gedreven problematisering van sociale situaties tot individuele problemen
 - Cf. model Domino registratie?
 - » Kenmerkensvisie (ethiologische benadering)
 - » Cirkelredenering

3. BJZorg op maat?

- Traject (jongere en gezin)
 - Van vrijwillig naar gerechtelijk?
 - Rol van BC (beroepsinstantie vrijwillige HV)
 - Plaatsing in GI POS-jongere ?
 - Legitimiteit gerechtelijke POS
- Logica zoek : chaotisch - grillig
 - Zie onderzoek "Plaatsing en recidive"
 - Wat is "probleem" / beginsituatie – diagnose/indicatiestelling
 - Instrumenteel ⇔ aanbod (gestuurd) ⇔ doelgroepgerichtheid
- Iatrogene effecten
 - Nomade restgroepen = effect van kwalificatie & uitsluiting
 - MOF ⇔ POS
- Belang van onderzoek

4. Capaciteitsvraagstuk

- Verhoogde instroom → vraag naar expansie aanbod
 - Meer instellingen – plaatsen – bedden (meer plaatsing uit huis) ⇔ Lijkt logisch, maar is infernaal
 - Verbijzondering
 - probleem van opname(plicht)
 - Effect van uitsluiting
 - Wachlijsten
- Reductionistisch beleid?
 - Terug dringen van maatschappelijk noodzakelijk geachte interventionisme
 - Non interventionisme?

5. Professionele hulpverlener

- Het moeilijke ontmoeten met de ander
 - Wie stelt de vraag – het probleem – wie definieert?
 - Concrete handelen – interactie - tijd
 - Respect als noodzakelijk anker
- Kwaliteit van hulpverlening?
 - Hokjes denken – handelen?
 - Casemanagement en doorverwijzing?
 - Trajectbegeleiding
- Belang van ondersteuning hulpverleners
 - Jonge werkkrachten – al doende – zoals de collega's
 - Intervisie – supervisie ⇔ nood aan reflexiviteit, ruimte en tijd
 - » (zie GI, CBJ's, ...)
 - Vorming (kader in vraag durven stellen, maatschappelijke rol)